

Afrika szegénységcsapdája

William Easterly korábban a Világbank munkatársa volt, jelenleg a New York-i Egyetem tanára és a Center for Global Development tanácsadója. Meglátása szerint a Világbank és a Nemzetközi Valutaalap 50 évnyi negatív tapasztalat ellenére továbbra is állami irányítást sürget Afrika szegény országában, hogy azok kiszabadulhassanak a szegénység ördögi köréből.

Easterly meglátása szerint minél szegényebb egy ország, annál rosszabb minőségűek a rá vonatkozó közgazdaságtani elemzések. Jól alátámasztja ezt szubzaharai Afrika példája, amelynek első független állama, Ghána, ötven éve alakult meg. Azóta sok minden történt a világban, Ghána kapcsán azonban ma is ugyanazokat a gyenge közgazdaságtani érveket halljuk, mint ötven éve. Az Afrikával foglalkozó közgazdászok alulértékeltek (és alulértékelik ma is) a szabad piacot, helyette állami irányítást javasolnak, amely szinte a lehető legrosszabb megoldás: ezek az afrikai államok ugyanis képtelenek az irányításra.

Az afrikai kormányok, nem egyedülálló módon a világban, évtizedek óta rosszul teljesítenek a legtöbb, korrupcióra, a bürokrácia minőségére, illetve a törvényesség és szabadság szintjére vonatkozó nemzetközi összehasonlításban. Az ilyen rossz kormányok megbélyegzése nem rasszizmus kérdése – ez amúgy is sértené azon afrikaiak tömegét, akik életüket kockáztatva tiltakoznak rossz kormányaik ellen. A gyarmatosítók által meghúzott mesterséges határok több országban is ellenséges etnikumokat zártak össze és korrump, rosszul gazdálkodó kormányokat eredményeztek. Az etatista gazdaságpolitika ilyen gyenge államokban való

erőltetése nulla közeli egy főre jutó GDP növekedést eredményezett Ghánában az elmúlt 50 évben, de a helyzet más afrikai államokban sem rózsásabb.

Miért ítélték az állami beavatkozást kulcsfontosságúnak 1957-ben? A közgazdászok akkor úgy gondolták, hogy Afrika gazdaságait az úgynevezett „szegénységcsapda” jellemzi, azaz a szegények nem tudnak eleget megtakarítani ahhoz, hogy finanszírozzák a növekedéshez szükséges beruházásokat. Ebből a helyzetből kizárólag a szabadpiacra támaszkodva nincs kiút, a választ az állami irányítás és a külföldi segélyekből finanszírozott beruházások jelentik. Sajnos ez a megoldás már akkoriban is nevetségesnek számított, ahogy arra a néhai közgazdász, *P. T. Bauer* is rámutatott. Az Egyesült Államok 1776-ban azonos jövedelmi szinten volt a mai Afrikával, mégis valahogy kiszabadult az adósságcsapdából, állami beavatkozás nélkül. Ugyanez elmondható Nyugat-Európa, Ausztrália, Japán, Új-Zéland és Latin-Amerika történelméről is. Ezek mindegyike állami irányítású, segélyközpontú „nagy lökés” nélkül szabadult ki a szegénységcsapdából.

Az elmúlt 50 évben számos olyan szegény országot találhatunk, amelyek jelentősebb összegű segélyek nélkül értek el gyors növekedést, rendkívül alacsony szintről indulva. Ezek közül Kína és India a legismertebbek: mindkét ország összjövedelmének körülbelül fél százalékát adják csak a külföldi segélyek. Eközben egy átlagos afrikai országban az összjövedelem 14 százaléka származik segélyekből.

Az elmúlt években számtalan olyan jelentés, kiadvány látott napvilágot, amely mintha nem venne a valóságról tudomást, például az ENSZ *Jeffrey Sachs* által vezetett „Millenium Project”-je, vagy ugyancsak Sachs „The End of Poverty” című

könyve. Az ENSZ fejlesztési programja (UNDP), Tony Blair Afrika Bizottsága és az ENSZ kereskedelmi és fejlesztési konferenciája (UNCTAD) pedig arra a következtetésre jutott, hogy Afrikának ma egy újabb „nagy lökésre” van szüksége.

Afrika szegénységcsapdája széles médianyilvánosságra tett szert, ugyanis olyan „közgazdászok” álltak mellé, mint *Angelina Jolie, Madonna, Bono*, vagy *Brad Pitt*. De még *Bill Gates* is úgy nyilatkozott a 2007. januári davosi világgazdasági fórumon, hogy „a GDP nem ehető”. Easterly ironikusan megjegyzi, hogy Gates nyilvánvalóan hiányzott azon a közgazdaságtan órán, ahol a GDP elemeit, például az élelmiszereket sorolták fel.

A Világbanknak és a Nemzetközi Valutaalapnak (IMF) közgazdászai sokáig kritikusan illeték az állami beavatkozást, napjainkban azonban sajnos a piacellenes aktivisták nyomására enyhítettek a kritikáikon. Az afrikai kormányokon nemzeti szegénységcsökkentési stratégiákat kérnek számon, amelyek felvázolják az ENSZ millenniumi fejlesztési céljainak elérése érdekében teendő lépéseket. A magánvállalkozások szerepe a folyamatban mindössze annyi, hogy alanyai legyenek a bürokraták intézkedéseinek. Az immár „megszelídített” IMF és Világbank a szegénység felszámolásáról született több ezer oldalnyi jelentéseikben egyszer sem említik a „szabad piac” kifejezést. Még a Világbank 2005-ös World Development Report-jában sem szerepelnek a tiltott szavak, pedig annak központi témája a szegény országok befektetési környezete. A Világbank közgazdászai annyira félnek attól, hogy megsértenek valakit Afrika kapcsán, hogy üres frázisokat és tautológiákat sorolnak. A Világbank egyik 2006-os sajtóközleményéből megtudhatjuk, hogy sikerült „azonosítaniuk”, hogy Afrika miért késlekedik a szegénység felszámolásában: a vég-

ső ok nem más, mint a kontinens „lassú és bizonytalan fejlődése”. Easterly humorosan hozzáteszi, hogy a következő Világbank-jelentésben talán már azt is megállapítják, fél tucat doboz sör jelenti egy hatos csomag sör legfontosabb okát.

Az UNCTAD 2006-os jelentésében még mindig úgy véli, hogy regionális piacok felállításával a „kis, töredezett gazdaságoknak” lehetőségük nyílna az ipari kibontakozásra. Feltételezhetően Burkina Faso és Niger szívná fel a togói autóipar potenciális kibocsátását? Az UNCTAD-ból szinte minden hiányzik a pofátlanságon kívül: azt javasolta a szervezet, hogy minden Afrikába tartó segélynek az ENSZ új Afrika Fejlesztési Alapjába kellene befolynia, ennek kezelésére pedig segítőkészen felajánlotta „házon belül felhalmozott tapasztalatát”. Az UNCTAD ezzel megteremtené annak lehetőségét, hogy az afrikai gazdaságok végre „kiszabaduljanak a torz ideológiák fogságából”, és így végre megérthetjük, „miért nem szabad a gazdasági tevékenységet egyedül a piaci erőkre bízni”.

A szabad piac nem egy éjszaka alatt ható csodaszer, de lassan, fokozatosan képes felszámolni a szegénységet. Az afrikai vállalkozók megmutatták mire képesek. Beindították például a világ leggyorsabban növekvő mobil-telekommunikációs szektorát, felváltva ezzel a megbízhatatlan, szinte működésképtelen állami vezetékes rendszereket. Ebből is látszik, milyen tragikus, hogy a segélyszervezetek 50 éven keresztül a világ leggyengébb közgazdaságtanát sózták rá a világ legszegényebb embereire. Az viszont biztató jel, hogy sok afrikai ember maga kezdi megtanulni azt a közgazdaságtant, amelynek segítségével kitörhet a szegénységből. (*William R. Easterly: Africa's Poverty Trap. Wall Street Journal, 2007.03.23*)